

І. Т. ЧЕРНЯКОВ

БЕЦИЛІВСЬКИЙ СКАРБ ПІЗНЬОЇ БРОНЗИ

Бецилівський скарб був знайдений випадково учнями місцевої школи в 1934 р. на відстані 500 м від с. Бецилове Роздільнянського району Одеської області.

При обстеженні місця знахідки (біля яру) вчителем історії С. К. Рахубенком було виявлено, що там раніше стояв курган, який після сильної зливи наполовину обвалився в яр. На дні яру та по його схилах були знайдені кістки людини, каміння, уламки глиняного посуду і два бронзових серпи. З розповіді учнів стало відомо, що раніше тут було знайдено понад 40 бронзових предметів, у тому числі і «бронзову фігурку людини». Але С. К. Рахубенку вдалось зібрати тільки 7 предметів (2 кельти та 5 серпів), які передані до Одеського державного археологічного музею¹.

Бецилівський скарб дуже коротко описаний І. В. Фабриціус, без будь-якої характеристики його речей². Під час війни та в післявоєнні роки в Одеському археологічному музеї речі Бецилівського скарбу були частково змішані та переплутані з речами Коблівського (Тилігульського) скарбу. Мабуть, тому він і не згадується у монографії О. А. Кривцової-Гракової, в якій висвітлюється епоха пізньої бронзи степової частини Поволжя та Північного Причорномор'я³. Нам, завдяки допомозі С. К. Рахубенка і фотографії речей скарбу, що збереглась у нього, вдалось повністю визначити всі речі Бецилівського скарбу.

Нижче наводимо їх опис.

Обидва кельти шестигранні, одновухі; лезова частина площини оформлена у вигляді арки, втулка обведена валиком. По краю леза, на вузькій боковій частині (по шву) і зверху на валику помітні сліди ударів невеликим інструментом. Один кельт (рис. 1, 1) має довжину 13 см, ширину у верхній частині з вушком 6 см та ширину леза 5 см. Розміри другого кельта (рис. 1, 2): довжина — 10 см, ширина верхньої частини з вушком — 5 см, ширина леза — 4 см.

У більшого кельта вушко відлито без отвору і зігнуто при куванні набік; на одному, широкому боці пробито невеликий отвір (0,7 × 0,5 см). Менший кельт має під аркою з обох боків литі мигдалевидні заглиблення, на одному з яких пробито отвір (0,4 × 0,6 см). Отже, кельти Бецилівського скарбу належать до двох різновидностей: з мигдалевидним заглибленням і без заглиблення.

¹ В. Селінов. Археологічна знахідка вчителя Рахубенко, газ. «Чорноморська комуна» від 9 січня 1939 р.

² І. В. Фабриціус. Археологическая карта Причерноморья Украинской ССР. К., 1951, стор. 46, 69.

³ О. А. Кривцова-Гракова. Степное Поволжье и Причерноморье в эпоху поздней бронзы.— МИА, № 46, М., 1955.

Ливарні форми для відливки кельтів з мигдалевидним заглибленням є в складі Красномаяцького та Кардашинського скарбів⁴. Кельти другої різновидності широко відомі в Північному Причорномор'ї, а також у Трансильванії. Вони знайдені в багатьох скарбах (Інгул, Кобле-

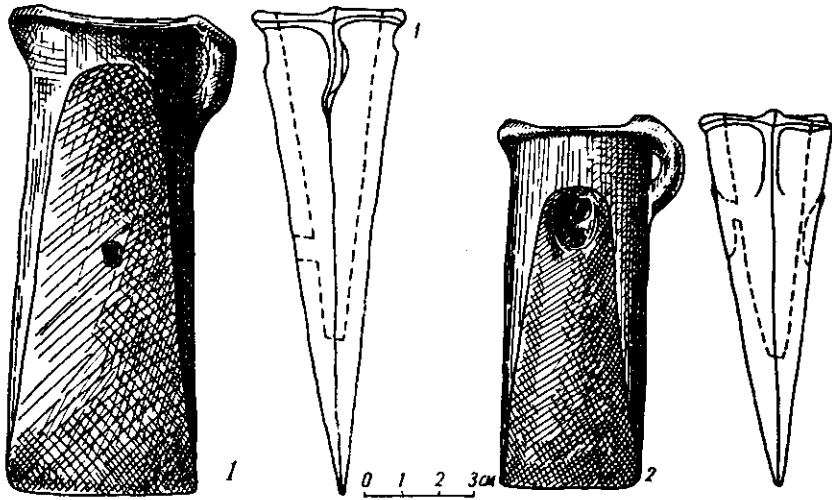

Рис. 1. Кельти Бецилівського скарбу.

ве, Авраамівка, Маячки, Кривий Кут та інші)⁵. М. Петреску-Димбовіца та О. І. Тереножкін⁶ вважають кельти цього типу виробами майстрів Північно-Причорноморського металургійного центру.

Серпи Бецилівського скарбу можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться серпи з крюком на держаку, а до другої — серпи з відлитими отворами на держаку.

Перша група представлена чотирма серпами, які відрізняються вигином леза в середній частині та розмірами. Найбільший серп з різким вигином леза (рис. 2, 1) має довжину (по прямій) 22 см, ширину леза — до 5 см. Серп з відламаним кінцем (рис. 2, 2) зберігся у довжину на 15,5 см. Два інші серпи з плавним вигином леза (рис. 2, 3, 4) мають такі розміри: довжина 20—21,5 см, ширина леза 3—3,5 см.

Друга група представлена серпом, на якому отвори для скріплення держака з рукою відокремлені косим поперечним ребром (рис. 2, 5). На всій поверхні цього серпа краще, ніж на інших серпах, помітні сліди спрацьованості від довгого користування. Його розміри: довжина 16,5 см, ширина леза 3,5 см.

На всіх серпах скарбу спинка потовщена, на її вигині — сліди від натіку металу від лиття. Краї леза відковані й загострені. На поверхні більшого серпа помітна слабка ребристість.

Великі серпи з литим крюком поширені на Карпато-Дунайській території і, як відзначила О. А. Кривцова-Гракова, в Північне Причорномор'я потрапили з Семиградського металургійного центру⁷. Крюкасті серпи менших розмірів, цілком імовірно, є місцевими типами, що

⁴ О. А. Кривцова-Гракова. Вказ. праця, стор. 134, рис. 30, 14.

⁵ Там же, стор. 137, рис. 32, 11, 12, 16.

⁶ М. Петреску-Димбовіца. К вопросу о гальштатской культуре в Молдове. — Материалы и исследования по археологии Юго-Запада СССР и Румынской Народной Республики, Кишинев, 1960, стор. 159; А. И. Тереножкин. Предскифский период на Днепровском Правобережье, К., 1961, стор. 124—125.

⁷ О. А. Кривцова-Гракова. Вказ. праця, стор. 149.

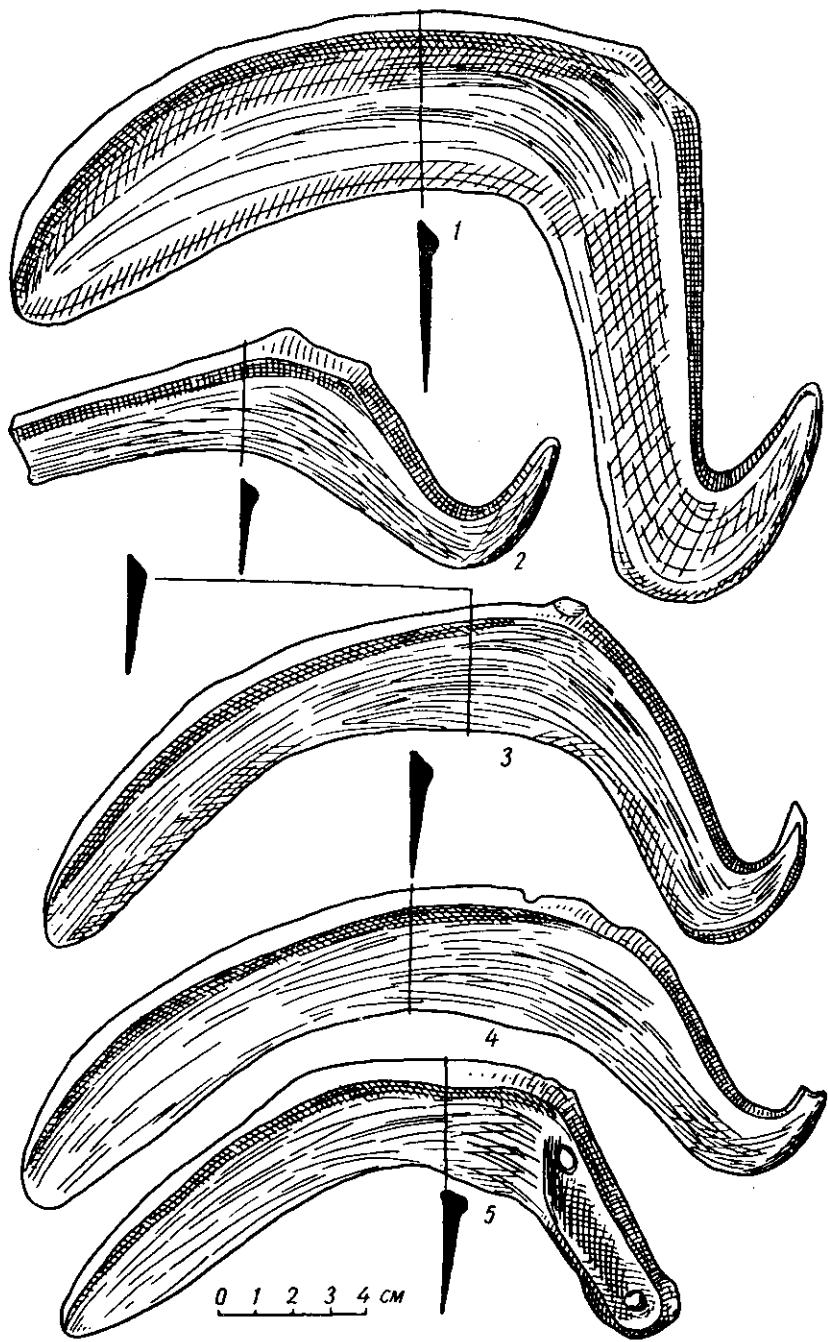

Рис. 2. Серпи Безилівського скарбу.

виникли внаслідок запозичення семиградських форм. Нестача металу в Північному Причорномор'ї примушувала місцевих майстрів створювати свої типи виробів, які відрізняються від семиградських меншими розмірами, дещо іншими формами і меншою вагою. Серпи другої групи можна вважати виробами північно-причорноморських майстрів, оскільки тут відомі знахідки ливарних форм для їх виготовлення⁸. Серпи першої і другої груп в значній кількості є у складі Інгульського скарбу, а також відомі на всій території степової частини Північного Причорномор'я.

За аналогіями з бронзовими виробами Красноямацького, Інгульського та інших скарбів пізньої бронзи в Північному Причорномор'ї речі Бецилівського скарбу треба віднести до сабатинівського етапу пізньої бронзи. Типологічний аналіз предметів Бецилівського скарбу свідчить про дуже тісний зв'язок і взаємовплив Північно-Причорноморського і Семиградського металургійних центрів та допомагає з'ясувати процес виникнення місцевих виробів в Північному Причорномор'ї в епоху пізньої бронзи.

И. Т. ЧЕРНЯКОВ

БЕЦИЛОВСКИЙ КЛАД ПОЗДНЕЙ БРОНЗЫ

Резюме

В 1934 г. близ с. Бецилово Раздельнинского района Одесской области в разрушенном кургане был найден клад бронзовых изделий и передан в Одесский археологический музей.

В годы Великой Отечественной войны этот клад был перепутан с находками Коблевского клада.

В данной публикации автор характеризует Бециловский клад, состоящий из кельтов и 5 серпов, которые, по его мнению, относятся к сабадиновскому этапу поздней бронзы Северного Причерноморья. Типологическое изучение предметов Бециловского клада позволяет сделать выводы о тесной связи и взаимном влиянии Северо-Причерноморского и Семиградского металлургических центров, а также выяснить процесс возникновения местных изделий в Северном Причерноморье в эпоху поздней бронзы.

⁸ A. M. Tallgren. Pontide prescythique apres l'introduction des metaux.— Eurasia Septentrionalis Antiqua, t. II, 1926, стор. 147, 152, рис. 82, 10, 11.

А. М. Тальгрэн помилково вважав, що ці ливарні форми походять з Коблева. Насправді ж вони знайдені в Чорному лісі. Див. И. Т. Черняков. О так называемом «Коблевском кладе». — ЗОАО, т. II (35), Одесса, 1967.